

NUDITATEA INTROSPECȚIEI ÎN PICTURA DE SECOL XX. REPREZENTĂRI HIBRIDE ALE ARTEI CONTEMPORANE

drd. Carmen Emanuela Popa¹

Abstract: Man is characterized by a rhythm of contemplation, analysis and awareness of his existential nature with all the aspects that define this, viewed from a double perspective, that of the bio-physiological, of the sensations and senses that cause pleasure or pain in the spirit of which the human factor follows certain impulses, an instinctualization of behavior and, on the other hand, a psycho-emotional vision that makes him advance or withdraw from the game of communion, of sharing the fruits of contemplation as a receiver of creation but also from the pose of the creator, of the hero who he makes himself known through art and, stands on a timeless pedestal of notoriety a message with multivalent value. If the past centuries were marked by stylistic turns in the context of artistic expressions with the aim of accessing the human spirit to experience and aesthetic joy by bringing together its cognitive abilities with the sensitive ones, of a vulnerability often hidden, in the contemporary extended perimeter of manifestations of art as an authority that still dominates the human being in a progressive and protective way of the deepest experiences, there are huge leaps in the intentions and the actual completion of what we call a work of art.

Often the final artistic product is of an interdisciplinary nature with inspirational references in the vast palette of aesthetic manifestations, thus fine art can interfere with design taking from its engineering the rigor and laconic graphicism and offering in return nonchalance, controlled deviation and the sensitive. Having a background of rendering man in a confessional manner, suggested by the artists of the past decades, recent art vocalizes through augmented echoes belonging to the dynamics of technologies, of innovative materialities and which changes the profile of the subject exposed in a counterpart context with its comrade of once upon a time. Inner beauty often remains the same, a sign that the human spirit still endures among actions and predictions, beyond the foundation of new human valences.

Keywords: painting, transition of centuries, applied arts, design, museums, interdisciplinarity.

Fenomenul introspectiv care caracterizează ființa umană atât din perspectiva autocunoașterii și a înțelegerii reacțiilor la stimulii raționali, psihologici, afectivi, dar și dintr-un unghi de vedere al confesiunii și reprezentării a tot ceea ce înseamnă lumea înconjurătoare și micro-universul interior devine fundamentul manifestărilor artistice și provoacă la o exacerbare a trăirilor și, implicit, a vocii care susține plenitudinea statement-ului metaforic.

Deși filosofia a făcut progrese însemnate în ceea ce privește anchetarea subtilităților cognitive și de rezonanță la tot ceea ce omul primește din interior

1. **Drd. Carmen Emanuela Popa** este artist vizual, designer de fashion conceptual; *office@carmenemanuelapopa.ro*.

/ exterior încă din escavarea logicii și a reprezentării lucrurilor în antichitatea greacă și până la studiile elaborate ale esteticii analitice contemporane, arta pare că avansează prin forța vizuală, într-o constelație de semnificații și simboluri, un vibe indescriptibil spiritual și cauzator de emoții potențate.

Într-o retrospectivă în arta africană de la începutul secolului al XIII-lea, când forța spiritului uman era coagulată în figuri antropomorfe ce reliefa virilitatea fizică și armonia formelor interpretate din punct de vedere al perspectivei, dar și al proporțiilor naturale anatomice (*Figurină așezată*, teracotă, 29,9 cm, de la Djenné-Djenno Mali, Muzeul Metropolitan de Artă, New York), se poate remarca avântul expansiv al geniului creator care prioritiza *recrearea lumii* prin operă și testamentarea naturii sale creatoare. Dr. Phil Stutz relevă în cartea sa *Instrumentele*, în capitolul VI despre *Codul Artistului* o teorie bazată pe *psihologia spirituală a individualității* creatoare care se află în fiecare ființă umană.

O arheologie a artei generice reliefează câteva *vestigii* arhetipale pe care artistul le-a analizat, descris și interpretat devenind manifeste vocale autentice prin re poziționarea conceptelor în timp și spațiu, reconfigurând, în multe dintre cazuri, matricea, pattern-ul după care *homo sapiens* versus *homo aestheticus* (Ellen Dissanayke în *Homo Aestheticus: Where Art Comes From and Why*) percepea aceste simboluri inspirative. Astfel, cea mai proeminentă figură / formă analizată este individualitatea exterioară și metafizică a corpului uman, amplasarea ființei umane în contexte antitetice comportamentale în vibe-ul social al epocilor, vezi grația și voluptatea carnației în Renaștere (François Boucher, *Odalisque*, 1743) în opoziție cu infatuarea geometrică la Picasso în *Les Femmes d'Alger*, 1907, în paralelisme volumetrice, *Venus din Willendorf*, cca. 26.000 î.Hr. și feminitatea la Fernando Botero (*Woman on a chair*, 1985) sau Jeff Koons (*Balloon Venus*, 2012).

În aditie, masculinitatea a fost o sursă plenipotențială de inspirație și a balansat tabloul universal, compoziția catharsică a umanității, printr-o vigoare exacerbată a veleităților fizice (vezi Michelangelo Buonarroti, *Moise*, cca. 1515), mai apoi bărbatul de secol XIX, care epata printr-o *iluminare* asupra concepțiilor religioase, științifice, artistice îndreptându-și atenția către experimentarea unui spirit eliberator de sub autoritatea pre-cogniției, afișând un dandy-ism stilistic în toate aspectele care compuneau retorica vieții sale.

Benzile desenate ale lui Roy Lichtenstein și, ulterior, întreaga cultură pop ierarhizează personalitatea stridentă a individualității umane, cromatica maximalistă, conturul proeminent al personajelor care stabilesc o legătură de afluență cu expresionismul și neo-expresionismul (Basquiat, *Self-Portrait*, 1984) poartă consumatorul de artă într-o multitudine de destinații care își anulează consecutiv finalitatea.

O argumentare în acest sens este peisajul controversat al artei contemporane, în care subiectul uman este supus și predispus la modificări esențiale în ceea ce privește alura sa *bioetică*, o masculinitate vulnerabilă a cărei deviză existențială este mai degrabă o anulare definitivă a conștiinței și o preluare random de către câmpul emoțional al tuturor schemelor comportamentale și de acțiune / non-acțiune (Francis Bacon, *Lying Figure*, 1961 sau Miriam Cahn, *Angebot (offer) / Stilwechsel (style change)*, 2002).

Făcând o incursiune retroactivă spre influențele pe care le-au avut schimbările de paradigmă în abordarea stilistică a iconografiei în arta de secol XX, pictura este modalitatea de expresie cea mai răspândită cu referințe directe asupra existențialismului ființei umane în termeni vizuali, comportând diferite maniere discursive, trecând prin fazele realismului, hiper-realismului, metafizicii (Giorgio de Chirico), geometrizării, abstractizării etc.

În România, traversând eseistica plastică a lui Theodor Pallady (*Nud pe canapea*, 1943), în care regăsim plină de vitalitate tematica nudului feminin, a odaliscei, tratată cu linii expresioniste care dramatizau ireversibil conformitatea unei aluri feminine și Gheorghe Petrașcu ale cărui tușe generoase de pastă în ulei ce se contopeau reciproc ca într-o acuarelă ajunsă la maturitate (*Nud cu evantai*, 1930), descoperim un loc extrem de primitor, în care numeroși artiști, dar și artiste empatizau profund cu spiritul impetuos al artei și ale căror preocupări tematice proveneau din coagularea acestei *dispute* blânde sau devoratoare dintre material și imaterial, dintre *a fi* ca fizic și *a fi* ca spirit.

Artist Focus

Pictura Ceciliei Cuțescu Storck și, în special, cea pe care o regăsim în interiorul Muzeului Storck, este o reprezentare prodigioasă a unor lumi paradisiace, cu o retorică simbolistică ce activează o senzualitate reținută a personajelor, un tărâm spiritualizat, cu arbori ai unui exotism imprecis, o biologie vegetală care are alura unei descendențe anatomice de natură umană, un realism imaginar, superficial în detalii, dar potențat de o eleganță a emoției, a senzațiilor de eliberare dintr-un labirint al actualului.

Pacea și *Armonia* care guvernează întreg ansamblul pictural, dar și *Dragostea pământească* în dialog cu *Dragostea spirituală*, titluri care fac subiectul lucrărilor imortalizate în pictura parietală sau în ecrane precum ferestre care te poartă imersiv într-o dimensiune stranie dar, în același timp, care oferă generos iluzia de familiaritate a unui pacifism interior plenipotențial, devin laitmotivul vizual de întâmpinare al spațiului.

Feminitatea este expusă într-o manieră extrem de delicată, evocând o relocare a *Grațiilor* lui Botticelli în timp și spațiu, drapajele catifelate sau mătasea plină cad în falduri minimal sugerate, iar corpul își dezvăluie din secretele unui *eden al trupului* forme și nuanțe care oglindesc esența originilor *creației*, a unei *limite* primordiale. Erotismul dezvăluit în discursul plastic al artistei pare să fie unisexual, tandrețea exacerbată prin gestică și atitudinea pioasă glorifică iubirea într-o ipostază vizuală fermă și asumată, imperativă prin melancolia care poate fi resimțită la privirea și meditatea asupra operei.

La polul opus, solitudinea intransigentă a multor dintre personajele enunțate ca entități nelegitime ale lumii concrete întrupează plenar spiritul feminin, fie prin tandemul particular mamă-prunc (*Maternitate*, 1911), în care copilul este amplasat central, pe pieptul mamei care are o poziție inspirată mai mult de spiritualitatea indiană, decât de cea europeană creștină, dacă este să facem o analogie a *Madonei cu Pruncul* (vezi Giovanni Bellini, *Madonna with Child*, 1450), sau prin portretizarea în întregime a trupului dezgolit care, fie este exuberant, fie se află într-o postură nostalgică, de introspecție sau de angoasă. Pielea creolă și un întreg recurs la contextul exotic, la uniunea omului nefiltrat prin mecanismele

socio-culturale ale modernității, o invitație reactualizată la reflectarea asupra întrebării *De unde venim? Cine suntem? Încotro ne îndreptăm?* din filosofia creației lui Paul Gauguin (1898), propagă asupra lucrărilor uneia dintre cele mai importante artiste ale picturii românești confirmarea unei nesfârșite căutări ale semnificațiilor care întregesc tabloul evolutiv afectiv, emoțional și spiritual în care ființa umană și-a manifestat veleitățile proprii umanismului, ale demnității sentimentale în diferitele sale aspecte fizice – unitare, caracterizate de o *lepădare* a limitărilor de natură etnică, rasială, religioasă etc., o tipologie umană ideală pe care Mircea Eliade o caracterizează ca fiind una a *omului liber, necondiționatul, transcendentul* [...].

Astfel, *plantele vii* acompaniază portrete ale unor oameni pe care artista i-a cunoscut îndeaproape (lucrarea *Țiganca*), o temă abordată cu un oarecare fast și dezinvoltură a imaginii de Nicolae Grigorescu (*Țiganca de la Ghergani*, 1872) și Theodor Aman (*Țiganca*, 1884 sau *Cadână cu narghilea, Odaliscă, Micul arab* – serie de picturi cu scene orientale).

Cromatică a unui soare la asfințit care învăluie întreaga *frescă telurică* ce trimite în abisurile metafizice ale conștiinței umane, o regăsim și în peisagistica impunătoare prin sensibilitatea extremă a nuanțării realității, trecând prin propriul filtru senzitiv reprezentarea arhitecturii, cerului, mării, a naturii, în genere.

*Azi am isprăvit Fresca unei vieți pe care aș fi dorit-o, întreagă, o continuă rugăciune, o invocare a unui suflet care aspira din adâncul său către culmi greu de atins, dar văd că nu m-am putut opri a istorisi frământările mele de artistă și câte altele, care i-au tulburat seninătatea pe care o visam.*²

Pentru Cecilia Cuțescu Storck toate călătoriile efectuate au fost o importantă sursă de reîmprospătare a creației artistice, o ocazie de a explora noi spații culturale, într-un registru european ce devenea, în prima jumătate a secolului XX, tot mai cosmopolit.³

Dacă artistul este un erou cu capacitatea de a se inspira din *Univers*, așa cum însăși artista menționa în cartea sa, putem admite că forța creatoare descinde tocmai din aceste legături ancestrale pe care omul le are cu spațiul nedelimitat de timp, distanță sau convențional într-un sens mult mai larg al cuvântului.

Din perioada modernismului până în contemporaneitate s-a putut remarca o accelerare a acestor tendințe, o fenomenologie a *fast art*, un *boost* de imaginație dar și de controverse (vezi reprezentările anatomice în lucrările artistei franceze Louise Bourgeois, ex. *Arch of Hysteria*, 1993).

Deși arta descinde din propriile trăiri ale artistului, din afinitățile sale cu o metafizică ce ușor se poate converti în imagini, simbolul, arhetipul, ia de multe ori rolul de obiect inspirațional, iar interpretările neașteptate, uneori șocante, fac subiectul unei reprezentări conceptuale cu o dinamică estetică *fresh*, plină de content care *demască* un întreg arsenal de instrumente creatoare, dar și tehnice (Jeff Koons sau Yayoi Kusama, *A Bouquet of Love I Saw in the Universe*, 2021), toate reunite în slujba relaționării dintre om și spațiu / *environmental generosity*, între jocul de depășire a limitelor imaginației în recrearea realității și omniprezența conștiinței umane, a *materiei transcendente* care însușește corpul fizic.

2. Cecilia Cuțescu Storck, *Fresca unei vieți*, București, Editura Vreamea, 2006.

3. Elena Olariu, „Expoziție tematică la Muzeul Storck. Cecilia Cuțescu Storck. Grafică de călătorie – prin Lisabona, Toledo, Fiesole, Assisi, Balcic sau Istanbul”, muzeulbucurestiiului.ro, URL: <<http://muzeulbucurestiiului.ro/expozitie-tematica-cecilia-cutescu-storck-grafica-de-calatorie/>>.

Project Focus

În **perimetrul de incidență a două discipline** care urmează un scop comun, acela de a contura un concept care, în contemporaneitate, se distinge adesea prin grandoarea compoziției în termenii unei supradimensionări a tematicii prin parametri de augmentare geometrică, ia naștere aspectul arhitectural al obiectului artistic (Ken Kelleher, *Goddess*, 2022), iar factorul uman devine astfel un partizan al egocentrismului.

Această fuziune interdisciplinară a pătruns, încă din anii '90 și în contextul design-ului, în general, și al modei experimentale, în mod particular.

Rei Kawakubo a abstractizat, deformat și augmentat obiectul vestimentar care acoperea corpul uman, dramatizând, în spiritul unei filosofii asiatice *wabi-sabi*, care face referire la precaritate și non-opulență, valorizând astfel spiritul, surclasând, de această dată, materia în favoarea grației virtuților umane.

În același registru, dar cu focus pe reversibil / ireversibil, în ceea ce privește manifestările artistice de la rupestru la tridimensional, de la pânza autentică simplă la țesături obținute cu ajutorul unor tehnologii avansate, multitudinea de interpretări tematice în arealul artelor aplicate capătă valențe vizuale în care paradoxul este interpus realismului și hyper-creativitatea convenționalului.

Imersiunea în simbolistica unor lumi non-sintetice, în care artefactul era substituit unei materii naturale, iar comuniunea dintre om și *zeitate* stătea la baza raporturilor socio-culturale, face subiectul unui proiect⁴ dezvoltat pe ipostazele antitetice dintre prezentul asaltat de hegemonia plasticului ca substanță reciclabilă, dinamismul generațiilor X, Y, Z și profunzimea cosmogonică a artei figurative care are origini în antichitate⁵.

Ibisul sacru african (*Threskiornis aethiopicus*) este o specie de ibis, o pasăre din familia *Threskiornithidae*. Este originar din Africa și Orientul Mijlociu. Este cunoscut mai ales pentru rolul său în religia vechilor egipteni, unde a fost legat de zeul Thot – Zeul egiptean al lunii, al magiei, al aritmeticii, al vorbirii și inventatorul scrisului. Era reprezentat ca un bărbat cu cap de ibis.

Horus sub formă de împărat, secolul al II-lea, bronz, înălțime: 26,5 cm, Muzeul Luvru, Paris.

Horus fiul lui Isis și al lui Osiris, este, în mitologia egipteană, Zeul cerului și al regalității, protector al Egiptului. Era reprezentat cu cap de șoim.

Spectrul etimologiei vizuale egiptene, în acest caz, este parafrizat de materialități impermeabile, destinate omului prezent care, în timp, a perfectat caracteristicile de confort termic ale veșmântului, păstrând fragmente simbolice⁶, vestigii ale picturii, sculpturii, ceramicii etc. ale acelor perioade (*Statuie a lui Anubis sub formă de câine*; 1336 – 1327 î.Hr., lemn pictat, aur, 1,1 × 2,7 × 0,52 m, din Valea Regilor, Muzeul Egiptean din Cairo), pentru a face un instantaneu al ciclului de tranziție între milenii, între civilizații apuse și viitoare, între spirit versus tehnologizare.

4. Carmen Emanuela Popa, Proiectul *Fa Ra ON* (vezi Fig.1/6) este un concept bivalent în ceea ce privește sursele de inspirație, civilizații antice în dialog cu lumea urbană a prezentului.

5. Arta antică egipteană a exercitat o influență considerabilă asupra tuturor civilizațiilor cu care a venit în contact. Simbolismul a invadat arta egipteană și a jucat un rol important în stabilirea sentimentului de ordine. Regalitatea faraonului, de exemplu, a reprezentat puterea sa de a menține ordinea. Animalele erau, de asemenea, figuri pregnant simbolice în arta egipteană.

6. Frescă din mormântul lui Tutankhamon în care apare Osiris – Zeul renașterii, al fertilității, vegetației și al vieții de apoi.

Apelul la alinierea ființei umane, urmărită de invariabile repercurșiuni ale inteligenței artificiale și ale altor factori care pot periclita armonia *status-ului divinologic*, la o civilizație emoțională, în care să primeze o etică sporită a moralității și un avânt către creativitate sentimentală, este de a fi pusă în slujba unei progresii care să stabilizeze dreptul la o viață informală, pacifistă și inviolabilă. Valori care erau atinse acum mai bine de 5000 de ani. În mitologia egipteană Zeul Thot era considerat și *inima lui Ra*, personificând cunoașterea divină și esența gândirii creatoare, care transmite cuvântului forța adevărului, puterea de a crea realitatea. A fost asociat de greci zeului Hermes. Thot mai era cunoscut și ca zeu al științei și al înțelepciunii, semn că aceste valori aveau trimeri în sacralitate.

Uneori, imposibilitatea acțiunii, a apărării ne face să pierdem avantajele în fața adversităților, dar spiritul nostru solid de conservare este cel care adăpostește adevăratele virtuți.

Limbajul actual al artei este de interconectare a socialului cu aspectele *raw* ale existenței, ale unei realități imediate de sub tutela căreia nu ne putem eschiva. Ambalaje din plastic reciclabil, suprafețe de rafie folosite la fabricarea unor pungi obișnuite, dar și în zonele industriale, iată o paletă de mostre din viața de zi cu zi, dar care nu înlocuiesc simbolurile istorice arhetipale, însă ne fac să conștientizăm schimbările radicale pe care timpul prezent nu le ignoră.

Misterul unei imaginații metaforice care relevă, de multe ori, o odă spirituală, în același timp absorbită de contemporan, sunt teme cu care creatorii se confruntă în timpul perioadelor retorice ale unei *cancel culture*.

Cultura și arta fac parte din sedimentul istoric, dar și din depozitul creativ al acestei lumi, de aceea nu poate fi anulat. Însă trebuie să găsim modalitățile și formule clasice sau mainstream pentru a-l expune.

Carmen Emanuela Popa / *Fa Ra ON* Locație: Muzeul Frederic Storck și Cecilia Cuțescu Storck

BIBLIOGRAFIE:

Dissanayke, Ellen, *Homo Aestheticus: Where Art Comes From and Why*, University of Washington Press, 1995

Eliade, Mircea, *Yoga: Nemurire și libertate*, Humanitas, 1993, 2017

Gombrich, E. H., *Istoria Artei*, București, Editura Art, 2021

Olariu, Elena, „Expoziție tematică la Muzeul Storck. Cecilia Cuțescu Storck. Grafică de călătorie – prin Lisabona, Toledo, Fiesole, Assisi, Balcic sau Istanbul”, *muzeulbucurestiului.ro*, URL: <<http://muzeulbucurestiului.ro/expozitie-tematica-cecilia-cutescu-storck-grafica-de-calatorie/>>.

Stutz, Phil; Michels, Barry, *The Tools*, New York, Ed. Spiegel & Grau, 2012.

Nota editorului

Proiectul *Fa Ra ON* al artistei Carmen Emanuela Popa a fost prezentat în cadrul London Fashion Week / Profile Designer, în luna februarie 2022.

Parteneri: Muzeul Municipiului București / Muzeul Frederic Storck și Cecilia Cuțescu Storck – Locația realizării imaginilor.

